

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

**PROGRAM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
(PROFIL PODSTAWOWY)**

**ZAJĘCIA FAKULTATYWNE
GRUPA HUMANISTYCZNA**

**dodruk programu
nr OP 23-4120-30/85**

**WARSZAWA 1994
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE**

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
(PROFIL PODSTAWOWY)

ZAJĘCIA FAKULTATYWNE
GRUPA HUMANISTYCZNA

WARSZAWA 1985
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Program przygotowany w Instytucie Programów Szkolnych, zatwierdzony przez ministra oświaty i wychowania w dniu 8 marca 1985 roku, nr **OP 23-4120-30/85**, do realizacji od roku szkolnego 1989/90

ISBN 83-02-03530-0 (cz. VI)
ISBN 83-02-03531-9 (całość)

371.2(073)

3261/6 | c

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Zajęcia fakultatywne w grupie humanistycznej, prowadzone w liceum ogólnokształcącym w klasie IV o profilu podstawowym, zmierzają do:

- rozwoju zainteresowań i uzdolnień humanistycznych uczniów, ich sprawności umysłowej oraz kształtowania postawy badawczej;
- poszerzenia i pogłębienia wiedzy i umiejętności zdobytych w toku nauczania języka polskiego, historii i innych przedmiotów humanistycznych, nauczanych w klasach I-III liceum;
- integrowania wiedzy humanistycznej z różnych dziedzin, odkrywania nowych i bardziej złożonych struktur omawianych zjawisk lub związków między zjawiskami, zależności i współzależności między nimi;
- przysposobienia uczniów do studiów wyższych i pomocy w wyborze kierunków studiów.

TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

A. TEMATYKA ZAJĘĆ

I

1. Nauki humanistyczne i społeczne oraz przedmiot ich badań (zarys problematyki).
2. Organizacja i metody pracy na zajęciach fakultatywnych w grupie humanistycznej.

II

1. Dążenia i niepokoje człowieka współczesnego - na podstawie wybranych dzieł literackich i tekstów filozoficznych.
2. Koncepcje szczęścia i obowiązku w dziełach filozofów i utworach literatury pięknej.
3. „Konieczność historyczna” (determinizm społeczny) a wolność i odpowiedzialność jednostki - w ujęciu filozofów, historyków i pisarzy.
4. Kultura masowa, jej geneza, wartości i zagrożenia, jakie niesie.
5. Związki między literaturą i filozofią - na wybranych przykładach.

III

1. Historyczna i kulturotwórcza rola ważnych ośrodków życia narodowego, np. Poznań, Kraków, Warszawa i innych.
2. Kultura umysłowa i artystyczna regionu. Język regionu.
3. Jednostka a masy, ich rola w życiu narodu - w ujęciu artystycznym, historycznym i filozoficznym.
4. Polska myśl polityczna, jej odbicie w literaturze pięknej i sztuce.
5. Śródziemnomorskie źródła nowożytnej kultury.
6. Wielkie bitwy, ich ujęcie naukowe i artystyczne.
7. Wybitni mężowie stanu i duchowi przywódcy narodu polskiego, ich działalność i legenda.

IV

1. Nauka, eseistyka i literatura piękna o państwie, godności i powinnościach obywatela.
2. Idea pokoju i współpracy między narodami w literaturze pięknej, sztuce, piśmiennictwie historycznym i politycznym.
3. Postawy i ideały młodzieży polskiej XIX i XX wieku w literaturze pięknej, naukowej i publicystyce.
4. Praca jako wyraz godności lub poniżenia człowieka - w świetle utworów literackich, tekstów filozoficznych i dokumentów historycznych.

V

1. Bohater literacki wybranych epok kulturalnych, jego społeczna geneza i literacka kreacja.
2. Film jako sztuka XX wieku.
3. Konstrukcja bohatera filmowego (w porównaniu z literackim i teatralnym).
4. Liryka jako subiektywny obraz świata i przeżyć poety.
5. Nowatorskie tendencje we współczesnym teatrze.
6. Romantyzm a pozytywizm - spór o postawy i wartości.
7. Literatura i muzyka. Wzajemne inspiracje, zależności oraz charakterystyczne środki wyrazu.

VI

1. Kultura języka jako istotny element kultury ogólnej społeczeństwa i jednostki.
2. Rola wybitnych pisarzy i uczonych w kształtowaniu polskiego języka ogólnonarodowego.
3. Związek języka z dziejami narodu.

VII

1. Dawne i współczesne rozumienie sztuki.
2. Języki różnych sztuk, ich cechy specyficzne, możliwości przekładów intersensorycznych.
3. Tendencje integracyjne w sztuce współczesnej.
4. Twórca jako wyraziciel aspiracji i dążeń klas oraz grup społecznych.

B. OPRAWOWANIE TEMATÓW

1. Wybór tematów

Podstawą wyboru tematów do realizacji powinna być analiza zainteresowań uczestników zajęć, ich przygotowanie oraz możliwości bazy dydaktycznej szkoły i środowiska. Znaczną rolę może tu odegrać również osobowość nauczyciela, jego zainteresowania i przygotowanie metodyczne. Na wybór tematyki zajęć w konkretnej grupie humanistycznej muszą także mieć wpływ plany życiowe uczniów, w tym perspektywa egzaminów wstępnych na studia wyższe. W uzasadnionych okolicznościach prowadzący zajęcia może poszerzyć przewidzianą tematykę o zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb zespołu uczniowskiego, rozwijając na zajęciach fakultatywnych niektóre z tematów opracowanych w poprzednim rozdziale.

cowywanych w toku syntezy historycznoliterackiej, *Kontynuacji i nawiązań oraz Kontekstów interpretacyjnych* wprowadzonych do programu języka polskiego.

Ilość tematów przyjętych do realizacji w ciągu roku szkolnego zależy jest od liczby uczestników zajęć, indywidualnego lub zbiorowego trybu pracy nad poszczególnymi tematami, stopnia wnikliwości i zakresu ich opracowania, dotychczasowych doświadczeń w realizacji programu zajęć fakultatywnych. Tematów tych, odpowiednio przygotowanych i przedstawionych w toku zajęć, nie powinno być jednak mniej niż 6 czy 7, czyli co najmniej jeden na każdy miesiąc efektywnej pracy ucznia klasy maturalnej.

2. Opracowanie tematów programowych

Wielość problemów i rozległość tematyki zajęć fakultatywnych nie powinna być rozumiana jako zalecenie do szerokiego wykraczania poza ramy programów nauczania języka polskiego, historii i innych przedmiotów humanistycznych lub jako propozycja opracowania podanych tematów w sposób kursowy, np. jako kursu historii filozofii, wiedzy o kulturze, wprowadzenia do socjologii itp.

Naczelną dewizą realizacji tematów programowych powinna być zasada: nie ilość, lecz jakość - nie forma podająca, wykładowa, lecz samodzielna, aktywna praca poszczególnych uczestników i zespołów uczniowskich, nie pośpieszne i powierzchowne uogólnienie, lecz metodycznie zorganizowana dociekliwość; nie wyłączne powoływanie się na autorytety, lecz logiczna, rzeczowa argumentacja, podbudowana własnymi przemyśleniami uczestnika zajęć, skonfrontowana w dyskusji z sądami innych.

Źródłem wiedzy uczniów powinna być wartościowa literatura popularnonaukowa i przystępna dla młodzieży literatura naukowa, w pierwszej kolejności ta, która wymieniona została w programach, np. w programie języka polskiego („Kontynuacje i nawiązania”, „Konteksty interpretacyjne”).

Na zajęciach fakultatywnych należy wdrażać uczniów do krytycyzmu opartego zarówno na znajomości poruszanych zagadnień, jak i na znajomości zasad i wymagań logicznego rozumowania, uczyć naukowego spostrzegania złożoności zjawisk społecznych i kulturalnych, tkwiących w nich sprzeczności i sił rozwoju.

Logiczność i precyzja rozumowania, jasność wyrażania sądów, nierozzerwalnie wiąże się ze sprawnością językową. Nie można więc zapominać o systematycznym prowadzeniu ćwiczeń sprawnościowych o różnym charakterze, a zwłaszcza takich, które są nieodzowne humaniście, przyszłemu studentowi szkoły wyższej.

3. Praca kontrolna

Jedna praca kontrolna - przygotowana w pierwszym semestrze - na wybrany temat, demonstrująca warsztat pracy, wiedzę oraz sprawność językową ucznia.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

1. Konstrukcja programu

Program zajęć fakultatywnych w grupie humanistycznej, realizowany w wymiarze 4 godzin tygodniowo, przeznaczony jest do zastosowania w pracy z młodzieżą uczęszczającą do klasy IV liceum ogólnokształcącego o profilu podstawowym, zwanym także profilem ogólnym.

Dokument ten składa się z trzech części:

- Celów kształcenia i wychowania, określających charakter i rolę tych zajęć w średniej szkole ogólnokształcącej;

- Tematyki zajęć, sprzyjającej rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień uczniów, rozszerzeniu ich wiedzy zdobytej w szkole na lekcjach przedmiotów humanistycznych, stwarzającej warunki do świadomego wyboru kierunku studiów;

- Uwag o realizacji programu, dotyczących problemów związanych z doбором i układem tematyki zajęć, organizacją, formami i metodami pracy właściwymi dla zajęć fakultatywnych oraz przykładowych zestawów materiałów bibliograficznych możliwych do wykorzystania w toku realizacji zajęć fakultatywnych.

2. Dobór i układ treści kształcenia

Rozległość zaproponowanej tematyki zajęć fakultatywnych w grupie humanistycznej wynika z różnorodności zainteresowań młodzieży wybierającej te zajęcia oraz z potrzeby przygotowania młodzieży do egzaminu wstępnego na różne kierunki studiów humanistycznych.

O doborze i zakresie tematyki zajęć fakultatywnych w grupie humanistycznej zdecydowały ich cele, akcentujące kształcący i praktyczny charakter tych zajęć, zgodny z oczekiwaniami uczniów stojących w ostatniej klasie szkoły średniej przed koniecznością podjęcia ostatecznej decyzji dotyczącej ich dalszych planów

życiowych oraz przyszłej pracy zawodowej. Na ostateczny kształt tematyki zajęć miały także wpływ doświadczenia zgromadzone w toku realizacji poprzedniego programu zajęć fakultatywnych, pozwalające włączyć do obecnego programu tematy uznane wcześniej za ważne i atrakcyjne dla młodzieży.

Zawarta w programie tematyka, mimo swej różnorodności, nie wyczerpuje całokształtu zagadnień ważnych z punktu widzenia celów tych zajęć i ich atrakcyjności dla młodzieży w ostatnim roku nauki w szkole średniej. Próbuje jedynie zasugerować prowadzącemu zajęcia te problemy, które ze względu na charakter pracy dydaktycznej i możliwości intelektualne uczestników wydają się być najbardziej przydatne i możliwe do realizacji.

Tematyka zajęć fakultatywnych koncentruje się wokół dwóch podstawowych - w szkole średniej - przedmiotów humanistycznych: języka polskiego i historii. W klasie maturalnej możliwe jest jednak, oraz celowe z poznawczego i wychowawczego punktu widzenia, wprowadzenie młodzieży w dziedzinę zagadnień filozoficznych i w rozległy świat nauk społecznych. Niezbędne jest również sumowanie doświadczeń i obserwacji zjawisk artystycznych, podejmowanie prób integrowania wiedzy humanistycznej, poszukiwanie zależności i współzależności między różnorodnymi zjawiskami humanistycznymi.

Wyróżnienie w tematyce zajęć bloku „wprowadzającego” służy uświadomieniu potrzeby przedmiotu i rozważeniu różnorodności nauk humanistycznych oraz ustaleniu ram tematycznych i organizacyjnych całorocznej pracy zespołu. Wiele bloków tematycznych, nawiązujących do zagadnień filozoficznych, kulturowych, socjologicznych, historyczno-literackich, językoznawczych i estetycznych, jest raczej sposobem zapisu tych różnorodnych zagadnień niż próbą jakiegokolwiek ich podziału czy hierarchizacji. Brak wyraźnych granic między nimi raczej potwierdza i uświadamia wzajemne ich pokrewieństwo, które powinno sugerować prowadzącemu zajęcia konieczność dostrzegania związków między nimi, integrowania poszczególnych tematów i zagadnień.

Zajęcia fakultatywne są dla ucznia nowym i odmiennym, od dotychczas spotykanych, typem zajęć szkolnych i w związku z tym powinny być dobrze zorganizowane i przeprowadzone.

3. Organizacja pracy zespołu

Dążenie do rozbudzania i rozwijania samodzielności i aktywności umysłowej uczestników zajęć fakultatywnych powinno być podbudowane dobrą organizacją tego procesu. Uczeń szkoły średniej najczęściej nie potrafi jeszcze samodzielnie stworzyć sobie właściwego warsztatu pracy umysłowej, zwłaszcza warsztatu zbliżonego do typowego dla studiów wyższych.

Cykl zajęć wstępnych, organizacyjnych czy wprowadzających, powinien doprowadzić do ustalenia ram organizacyjnych i tematycznych całorocznej pracy zespołu. Przy wyborze i ustalaniu kolejności opracowywania poszczególnych tematów należy dążyć do tworzenia odpowiednio skomponowanych ciągów tematycznych. Tematy zawarte w programie dają bardzo dużo takich możliwości i należy je wykorzystać, pamiętając przy tym o zainteresowaniach i planach życiowych uczestników zajęć.

W toku zajęć wprowadzających nauczyciel powinien ustalić określony tryb pracy własnej uczestników, formy zajęć, zasady współpracy z prowadzącym,

formy i zasady egzekwowania zadań, kryteria oceny pracy. Uczeń, mając powierzone określone zadanie (czy to na podstawie własnego wyboru, czy na innej zasadzie), powinien być wprowadzony w ogólny plan i harmonogram rocznej pracy całego zespołu.

W organizacyjnym planie rocznym powinny znaleźć się dane dotyczące liczby tematów wybranych do realizacji, ich treści, przydział godzin, przybliżone terminy i formy ich opracowania oraz nazwiska głównych wykonawców.

Przy ustalaniu harmonogramu prac należy uwzględnić nie tylko logiczną kolejność poszczególnych zajęć, ale i aktualny stan realizacji programów nauczania przedmiotów humanistycznych oraz terminy zapowiedzianych w danym środowisku imprez artystycznych, audycji telewizyjnych itp.

Uczeń-uczestnik zajęć powinien opracować na piśmie własny plan pracy, harmonogram czynności, wykaz podstawowych źródeł i innych pomocy naukowych, na których będzie się opierał w pracy. Pomoc przy odpowiednim zaplanowaniu pracy poszczególnych uczniów lub zespołów roboczych powinna być okazywana w czasie seminariów konsultacyjnych bądź podczas indywidualnych rozmów nauczyciela z zainteresowanym uczestnikiem zajęć fakultatywnych.

Prowadzący zajęcia nauczyciel powinien indywidualne plany, w razie potrzeby, skorygować, pomóc w znalezieniu odpowiednich materiałów, zweryfikować konspekt przygotowanej pracy. Organizowanie pracy ucznia jest szczególnie ważne na początkowym etapie prowadzenia zajęć. Mają one bowiem, obok innych, niezwykle ważne zadanie: uczyć, jak się uczyć, jak się uczyć skutecznie; pokazywać, jak kształcić się samodzielnie w sposób racjonalny, to znaczy zgodny z naukowymi wskazaniami w tej dziedzinie. Wymaga to od nauczyciela nie tylko doświadczenia pedagogicznego, ale i znajomości teorii, m. in. prakseologii.

Znajomość teorii uczenia się, sprawnego działania, organizacji pracy, pozwoli należyście zorganizować warsztat pracy umysłowej ucznia. Wybrane zagadnienia teoretyczne uczeń powinien poznać na podstawie zaproponowanej mu przez nauczyciela lektury.

Warunkiem pełnej realizacji programu zajęć fakultatywnych jest, obok sprawnej ich organizacji, dobrze urządzona i zaopatrzona pracownia humanistyczna. Podstawowe wyposażenie pracowni nie różni się w zasadzie od wymagań stawianych pracowniom przedmiotowym języka polskiego i historii. Różnica polega głównie na pełniejszym zaopatrzeniu pracowni w utwory literackie, opracowania monograficzne, czasopisma, materiały ikonograficzne, płyty itp. Elementem wyróżniającym będą również lektury z zakresu filozofii, psychologii, socjologii, sztuki filmowej itd. Przy urządzaniu pracowni należy zwrócić uwagę na funkcjonalność wszystkich sprzętów, dostępność pomocy naukowych oraz na stworzenie atmosfery skupienia, jaka powinna towarzyszyć pracy umysłowej przyszłego studenta.

Elementem sprzyjającym pełnej realizacji zadań jest również jakość zaplecza kulturalnego środowiska, w którym znajduje się szkoła. Konieczność korzystania z filmu, wystawy artystycznej, teatru, koncertu jest bowiem niezbędnym uzupełnieniem zajęć pracowni humanistycznej. W planie pracy grupy fakultatywnej należy przewidzieć różne formy współdziałania z wymienionymi instytucjami, a w razie ich braku na miejscu - poczynienia starań o możliwość wyjazdu uczniów na określone spektakle i imprezy. Dążenie do uatrakcyjnienia zajęć powinno przyczynić się do podtrzymania i rozwoju autentycznych uzdolnień i zainteresowań humanistycznych.

4. Formy i metody pracy

Zaleca się takie formy i metody pracy, które umożliwiają aktywny udział każdego ucznia we wszystkich etapach zajęć, rozwijają samodzielne myślenie, stwarzają warunki do konfrontowania kontrowersyjnych sądów, kształcą praktyczne umiejętności w jasnym, logicznym i żywym wypowiedzianiu się. Będą to więc przede wszystkim zajęcia o charakterze seminaryjnym i ćwiczeniowym obok innych, jak np. wykład problemowy, redagowanie pisma (biuletynu), wycieczka problemowa, indywidualna praca pod kierunkiem itp.

Wśród seminariów można przykładowo wymienić kilka typów: ćwiczeniowe, referatowo-dyskusyjne, planowane seminaria dyskusyjne.

Seminarium ćwiczeniowe polega na obowiązkowym przygotowaniu się wszystkich uczestników z określonego przez nauczyciela materiału rzeczowego oraz interpretacji tego materiału na zajęciach grupy. Nauczyciel prowadzący zajęcia udziela objaśnień, poprawia wypowiadających się, wysuwa zagadnienia na podstawie danego tekstu, skłania do pytań itp. Jest to najprostsza i najłatwiejsza dla uczestników forma zajęć seminaryjnych; znajdzie zastosowanie zwłaszcza na początkowym etapie prowadzenia zajęć fakultatywnych.

Seminarium referatowo-dyskusyjne polega na tym, że nauczyciel daje do wyboru uczestnikom tematy do opracowania w formie referatu, koreferatu lub „głosu w dyskusji”. Takie zróżnicowanie formy przygotowania pozwoli na zaktywizowanie na zajęciach większej liczby uczestników.

Planowane seminaria referatowo-dyskusyjne są wyższą i trudniejszą formą zajęć poprzednio omówionych. Planowanie tych seminariów polega na logicznym ułożeniu całego cyklu zajęć w ramach ogólniejszego zagadnienia. Prowadzący zajęcia nauczyciel - sam lub wspólnie z grupą - przygotowuje zestawienie tematów o charakterze częściowym na cały rok; gromadzi odpowiedni materiał naukowy, organizuje dostęp do tych materiałów uczestnikom zajęć, określa wymagania, jakie stawia przed każdym uczestnikiem zajęć lub przed zespołami. Wszyscy uczniowie stają się z konieczności koreferentami każdego opracowania.

Seminaria konsultacyjne polegają na udzielaniu porad autorom referatów lub innych prac, na krytycznej ocenie szczególnych etapów pracy, na korygowaniu organizacji „warsztatu naukowego” seminarzysty.

Seminaria badawcze stanowią formę samodzielnej pracy umysłowej uczestnika zajęć fakultatywnych. Mają one wdrożyć do samodzielnej pracy o charakterze naukowym, mają odkryć „smak” dociekań naukowych, pracy intelektualnej, badawczej.

We wszystkich typach seminarium poczesne miejsce powinna zająć *dyskusja*. Jest to forma znana z lekcji wielu przedmiotów, zaleca ją również program języka polskiego. Dyskusja seminaryjna w czasie zajęć grupy powinna jednak odznaczać się dojrzałością, większym podporządkowaniem rygorom dyskusji naukowej. O sposobach prowadzenia dyskusji ukazało się kilka publikacji, które mogą być również zalecone uczestnikom zajęć jako lektura.

Jakość dyskusji, jak i całej pracy seminaryjnej, wiąże się w dużej mierze z osobowością prowadzącego ją nauczyciela (głównie jego wiedzą specjalistyczną i umiejętnościami organizatorskimi) i metodą opracowywania referatów i ich

wyglaszania, ze sposobem przygotowania uczniów do zajęć, ich udziałem w dyskusji i poziomem wystąpień.

Ćwiczenia - to, obok seminarium, druga podstawowa forma zajęć w grupie humanistycznej. Służyć one powinny przede wszystkim rozwijaniu umiejętności i sprawności intelektualnych kształtowanych w szkole średniej na lekcjach języka polskiego, historii i wychowania obywatelskiego. Na zajęciach fakultatywnych szczególną uwagę zwraca się jednak na te sprawności, które są niezbędne dla humanisty, a więc zarówno dla przyszłego studenta, jak i dla aktywnego i świadomego odbiorcy literatury i sztuki.

Wśród form pracy w czasie zajęć tego typu mogą mieć zastosowanie:

- ćwiczenia w sporządzaniu notatek z wykładów (referatów);
- ćwiczenia z konspektowania poszczególnych rozdziałów podręcznika, rozpraw naukowych itp.;
- opracowywanie konspektów (planów) referatów, głosów w dyskusji, innych wystąpień;
- ćwiczenia w wyraźnym, żywym frapującym słuchacza wygłaszaniu różnych wystąpień;
- ćwiczenia słownikowe, frazeologiczne, redakcyjno-stylistyczne zmierzające do odschematowywania opracowywanych wystąpień, nadania im walorów estetycznych;
- ćwiczenia w korzystaniu z katalogów, bibliografii, przypisów i ustępów w dziełach naukowych i beletrystycznych;
- ćwiczenia w przygotowywaniu materiałów do referatu i innych prac problemowych, np. gromadzenia notatek bibliograficznych, zasady wypisywania i oznaczania cytatów itp.;
- przygotowywanie się do odbioru określonej sztuki teatralnej, filmu, koncertu, wystawy (np. korzystanie z programu, recenzji, plakatu, fotosu);
- recenzowanie imprez artystycznych;
- ćwiczenia w dyskusji połączone z analizą wskazań teoretycznych w tej sprawie (logika, psychologia, socjologia, prakseologia - wskazania zapewniające wzrost precyzji, sugestywność i rzeczowość wystąpienia).

Ćwiczenia, podobnie jak semina, powinny stać się czynnikiem przyspieszającym proces przeistaczania się nauczania w uczenie się, studiowanie, samokształcenie. Służyć one powinny również procesowi rozwijania wrażliwości estetycznej ucznia, który powinien wyrażać myśli nie tylko jasno i precyzyjnie, ale i niebanalnie, w pięknej formie.

Sprawdzianem wyników ćwiczeń, jak i całej pracy w grupie, powinna być umiejętność wystąpienia uczestnika zajęć na seminarium jako referenta, dyskutanta lub prowadzącego dyskusję. Z różnych względów zarówno dydaktycznych, jak i wychowawczych, pożądane byłoby aranżowanie wystąpień uczestników zajęć przed szerszym audytorium, np. z odczytem na akademii szkolnej, podczas wieczornicy literackiej lub na lekcji tematycznie wiążącej się z przygotowaną na seminarium pracą.

Wykład w czasie zajęć seminaryjnych powinien być stosowany rzadko, nie aktywizuje on bowiem w dostatecznej mierze całą grupę. Nie należy jednak tej formy pracy odrzucać. Wykład należycie pomyślany ma ważną rolę do spełnienia jako forma przygotowania do słuchania i notowania wykładów uniwersyteckich. Z tych względów, w miarę możliwości, szkoła powinna zapewnić

grupie wysłuchanie kilku wykładów pracowników naukowych bądź na miejscu, w szkole, bądź w wyższej uczelni. Przy pierwszych wykładach pożądane byłoby przedstawienie słuchaczom planu wykładu, jego konstrukcji i sposobu prowadzenia wywodu, należałoby również dobitnie wypunktować w trakcie wygłaszania tezy i wnioski. Dokonując wyboru treści wykładu można kierować się różnymi względami w zależności od celów, jakie przed tą formą pracy w grupie postawimy.

Może to być „autentyczny” wykład, stanowiący wycinek cyklu zajęć na uniwersytecie - pokażemy wtedy słuchaczom konkretny przykład pracy dydaktycznej stosowany w szkole wyższej. Może to być również wykład specjalnie opracowany na jeden z tematów z programu nauczania i wtedy miałby głównie charakter inspirujący do dalszej pracy seminaryjnej przez ukazanie najbardziej frapujących, kontrowersyjnych czy wręcz nie rozstrzygniętych kwestii w danym zagadnieniu. Wykład taki, poza pewną dawką informacji, powinien rozbudzić zainteresowania słuchaczy, wywołać u nich chęć dociekania i pracy badawczej.

Wycieczki w szerokim pojęciu tego słowa (a więc obejmujące i zwiedzanie muzeum, i uczestnictwo w spektaklu teatralnym, filmowym itp.) znajdują zastosowanie szczególnie przy realizacji zagadnień sztuk plastycznych, filmu, teatru. Wycieczki takie powinny zapobiec mówieniu o filmie bez filmu, o malarstwie bez dzieł sztuki, o teatrze bez teatru.

Wycieczki (jak i inne imprezy) zaplanować należy zgodnie z przyjętą tematyką całorocznych zajęć. By zgodność taka miała miejsce, konieczna jest znajomość przynajmniej ramowego repertuaru miejscowego kina, teatru i innych placówek kulturalnych.

Wycieczka powinna być tak przygotowana od strony rzeczowej oraz zsynchronizowana z odpowiednimi ćwiczeniami, by stanowiła logiczne ogniwo w określonym cyklu zajęć. W takim ujęciu wycieczka (impreza) stanie się pełnoprawną formą pracy grupy, przyniesie określone korzyści poznawcze i kształtujące, sugerowane przez program nauczania.

5. Przykładowy wybór materiałów pomocniczych

I

Białoostocki J.: *Sztuka i myśl humanistyczna*. Warszawa 1966.

Janion M.: *Humanistyka: poznanie i terapia*. Warszawa 1982.

Guzik B.: *Zajęcia fakultatywne w kształceniu polonistycznym*. Warszawa - Kraków 1978.

Kram J.: *Praca polonisty w klasie humanistycznej i grupie fakultatywnej*. Warszawa 1979.

Markiewicz H.: *Główne problemy wiedzy o literaturze*. Kraków 1980.

Suchodolski B.: *Nowoczesne pojęcie humanizmu i zadania humanistyki*. „Przegląd Humanistyczny” 1959 nr 4.

Suchodolski B.: *Perspektywy kultury humanistycznej*. „Literatura” 1972 nr 9.

II

Ajdukiewicz K.: *Zagadnienia i kierunki filozofii (Determinizm i indeterminizm)*. Warszawa 1949.

Jankowski H.: *Drogowskazy*. Warszawa 1964.
 Kłoskowska A.: *Kultura masowa. Krytyka i obrona*. Warszawa 1964.
 Kłoskowska A.: *Socjologia kultury*. Warszawa 1983.
 Kossak J.: *Egzystencjalizm w filozofii i literaturze*. Warszawa 1971.
 Kossak J.: *Spór o współczesną kulturę*. Warszawa 1968.
 Kuczyński J.: *Indywidualność i ojczyzna. Filozoficzna problematyka kwestii narodowej*. Warszawa 1972.
 Kuczyński J.: *Życie i filozofować*. Warszawa 1969.
 Marcinkowska E.: *Problem celu i sensu życia w ujęciu różnych autorów*. „Polonistyka” 1972 nr 5.
 Pawlina J.: *Podstawowe pojęcia etyki*. Kraków 1973.
 Wasilewski A.: *Cywilizacja i literatura*. Kraków 1969.
 Wawrzyniak W.: *O niektórych koncepcjach szczęścia i obowiązku w dziełach filozofów i pisarzy*. „Polonistyka” 1971 nr 1.
 Wiatr J.: *Człowiek i historia*. Warszawa 1965.
 Zieliński A.: *Naród i narodowość w polskiej literaturze i publicystyce lat 1815 - 1831*. Wrocław 1969.
 Żółkiewski S.: *Zagadnienia stylu. Szkice o kulturze współczesnej*. Warszawa 1965.

III

Adamczewski J.: *W starym Krakowie*. Warszawa 1968.
 Askenazy S.: *Księżę Józef Poniatowski*. Warszawa 1974.
 Europa i świat w epoce napoleońskiej. Red. M. Stenkowska - Gluk Warszawa 1974.
 Harrington W. J.: *Klucz do Biblii*. Warszawa 1982.
 Jelicz A.: *Życie codzienne w średniowiecznym Krakowie*. Warszawa 1966.
 Kraków. *Jego dzieje i sztuka*. Praca zbiorowa pod red. J. Dąbrowskiego. Warszawa 1965.
 Kuczyński S. M.: *Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim 1409 - 1411*. Warszawa 1980.
 Kulczycka - Saloni J.: *Geografia literacka Polski pod zaborami, (w:) Polska XIX wieku. Państwo. Gospodarka. Kultura*. Pod red. S. Kieniewicz. Warszawa 1982.
 Kumaniecki K.: *Historia kultury starożytnej Grecji i Rzymu*. Warszawa 1977.
 Libera Z.: *Życie literackie w Warszawie w czasach Stanisława Augusta*. Warszawa 1971.
 Michałowski K.: *Jak Grecy tworzyli sztukę*. Warszawa 1970.
 Poznań. *Zarys dziejów*. Praca zbiorowa pod red. J. Topolskiego. Poznań 1973.
 Rostworowski E.: *Ostatni król Rzeczypospolitej*. Warszawa 1966.
 Serejski M. H.: *Naród a państwo w polskiej myśli historycznej*. Warszawa 1973.
 Suchodolski B.: *Dzieje kultury polskiej*. Warszawa 1980.
 Śreniowska K.: *Kościuszkowski bohater narodowy*. Warszawa 1973.
 Warszawa. *Jej dzieje i kultura*. Warszawa 1980.
 Wimmer J.: *Wiedeń 1683*. Warszawa 1983.
 Witwicki W.: *Przechadzki ateńskie*. Warszawa 1960.
 Wójcik Z.: *Jan Sobieski 1626 - 1696*. Warszawa 1983.
 Wyka K.: *Teka Stańczyka na tle historii Galicji w latach 1849 - 1869*. Wrocław 1951.

Zahorski A.: *Napoleon*. Warszawa 1982.

Zahorski A.: *Warszawa w powstaniu kościuszkowskim*. Warszawa 1985.

IV

Człowiek - praca - postęp społeczny. Pod red. W. Jędrzyckiego. Warszawa 1984.

Dobrosielski M.: *Z teorii i praktyki pokojowego współistnienia*. Warszawa 1976.

Dobrowolska D.: *Praca w życiu człowieka*. Warszawa 1980.

Engels F.: *Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa. W związku z badaniami Lewisa H. Morgana*. Warszawa 1979.

Engels F.: *Rola pracy w uczłowieczeniu małpy*. Warszawa 1953.

Fritzhand M.: *Człowiek, humanizm, moralność. Ze studiów nad Marksem*. Warszawa 1966.

Hillebrand B.: *Ruch młodzieży w Polsce. Zarys historii postępowego nurtu*. Warszawa 1982.

Kamiński A.: *Polskie związki młodzieży (1804 - 1831)*. Warszawa 1963.

Kamiński A.: *Polskie związki młodzieży (1831 - 1848)*. Warszawa 1968.

Kotarbiński T.: *Traktat o dobrej robocie*. Wrocław 1982.

Michalik M.: *Moralność pracy*. Warszawa 1977.

Osmańczyk E.: *Rzeczpospolita Polaków*. Warszawa 1977.

Osmańczyk E.: *Sprawy Polaków*. Katowice 1982.

Rymkiewicz - Sawicka A.: *Zagadnienie postaw i ideałów życiowych młodzieży polskiej jako temat zajęć fakultatywnych*. „Polonistyka” 1971 nr 4.

Symonides J.: *Wychowanie dla pokoju*. Warszawa 1980.

Szczepański J.: *Rozważania o Rzeczpospolitej*. Warszawa 1971.

Wiatr J. J.: *Naród i państwo. Socjologiczne problemy kwestii narodowej*. Warszawa 1973.

Wójcik P.: *Marksowsko - engelsowska koncepcja dezalienacji pracy*. Warszawa 1978.

Zawadzki S.: *Marksowska teoria państwa. Wybrane zagadnienia*. Warszawa 1964.

V

Arnheim R.: *Film jako sztuka*. Warszawa 1961.

Bogucki J.: *Sztuka Polski Ludowej*. Warszawa 1983.

Czarnowski S.: *Kult bohaterów i jego społeczne podłoże. Dzieła. T. 4*. Warszawa 1956.

Detko J.: *Orzeszkowa wobec tradycji narodowowyzwoleńczych*. Warszawa 1965.

Eustachiewicz L.: *Dramaturgia Młodej Polski*. Warszawa 1982.

Eustachiewicz L.: *Dramaturgia polska w latach 1945 - 77*. Warszawa 1979.

Eustachiewicz L.: *Obraz współczesnych prądów literackich*. Warszawa 1978.

Falkiewicz J.: *Mit Orestesa. Szkice o dramaturgii współczesnej*. Poznań 1967.

Helman A.: *Co to jest kino. Panorama myśli filmowej*. Warszawa 1978.

Helman A.: *O dziele filmowym. Materiał - technika - budowa*. Kraków 1981.

Hendrykowski M.: *Słowo w filmie. Historia. Teoria. Interpretacja*. Warszawa 1982.

Hera J.: *Henryk Tomaszewski i jego teatr*. Warszawa 1983.

Jackiewicz A.: *Film jako powieść XX wieku*. Warszawa 1968.

Jackiewicz A.: *Moja filmoteka. Kino na świecie*. Warszawa 1983.

Jackiewicz A.: *Moja filmoteka. Kino polskie*. Warszawa 1983.

- Janion M.: *Romantyzm. Studia o ideach i stylu*. Warszawa 1969.
- Kieniewicz S.: *Dramat trzeźwych entuzjastów. O ludziach pracy organiczej*. Warszawa 1964.
- Kulczycka - Saloni J.: *Pozytywizm*. Warszawa 1971.
- Krzyżanowski J.: *W kręgu wielkich realistów*. Kraków 1962.
- Lam A.: *Polska awangarda poetycka*. Kraków 1970.
- Lewicki B.W.: *Scenariusz. Literacki program struktury filmowej*. Łódź 1970.
- Łepkowski T.: *Polska - narodziny nowoczesnego narodu 1764 - 1870*. Warszawa 1967.
- Łotman J.: *Semiotyka filmu*. Warszawa 1983.
- Marczak - Oborski S.: *Myśl teatralna polskiej awangardy 1919 - 1939*. Antologia. Wybór i wstęp... Warszawa 1973.
- Markiewicz H.: *Przekroje i zbliżenia dawne i nowe*. Kraków 1976.
- Melkowski S.: *Współczesny bohater szuka pisarza. Przepisy użycia literatury, (w:) Pisarz w społeczeństwie*. Warszawa 1979.
- Michałek B.: *Film - sztuka ewolucji*. Warszawa 1975.
- Norin E.: *Kino i wyobraźnia*. Warszawa 1975.
- O twórczości Jarosława Iwaszkiewicza*. Pod red. A. Brodzkiej. Kraków - Wrocław 1983.
- Palczewska D.: *Współczesna polska myśl filmowa*. Wrocław 1981.
- Pelc J.: *Europejskość i polskość literatury naszego renesansu*. Warszawa 1984.
- Piązewski J.: *Język filmu*. Warszawa 1982.
- Raczewska M.: *Nowa fala (w filmie) i nowa powieść. Formy narracyjne*. Kraków 1974.
- Sawicka A.: *Liryka jako subiektywny obraz świata...* „Polonistyka” 1970 nr 2.
- Skarbowski J.: *Literatura - muzyka. Zbliżenia i dialogi*. Warszawa 1981.
- Toeplitz K. T.: *Sekrety filmu*. Warszawa 1967.
- Trzynadłowski J.: *Dialog muzyki i poezji (Kilka uwag z pogranicza sztuk)*. „Litteraria”. T. XIII. Wrocław 1982.
- Trzynadłowski J.: *Powieść polska lat 1945 - 1964 w poszukiwaniu bohatera*. Wrocław 1964.
- Trzynadłowski J.: *„Teatr prawdziwy” a teatr telewizji*. „Litteraria”. T. XII. Wrocław 1980.
- Waśkiewicz A. K.: *Rygor i marzenie. Szkice o poetach trzech awangard*. Łódź 1973.
- Wyka K.: *Podróż do krainy nieprawdopodobieństwa*. Kraków 1964.
- Załuski Z.: *Przepustka do historii*. Warszawa 1961.
- Z dziejów awangardy filmowej*. Red. A. Helman. Katowice 1976.

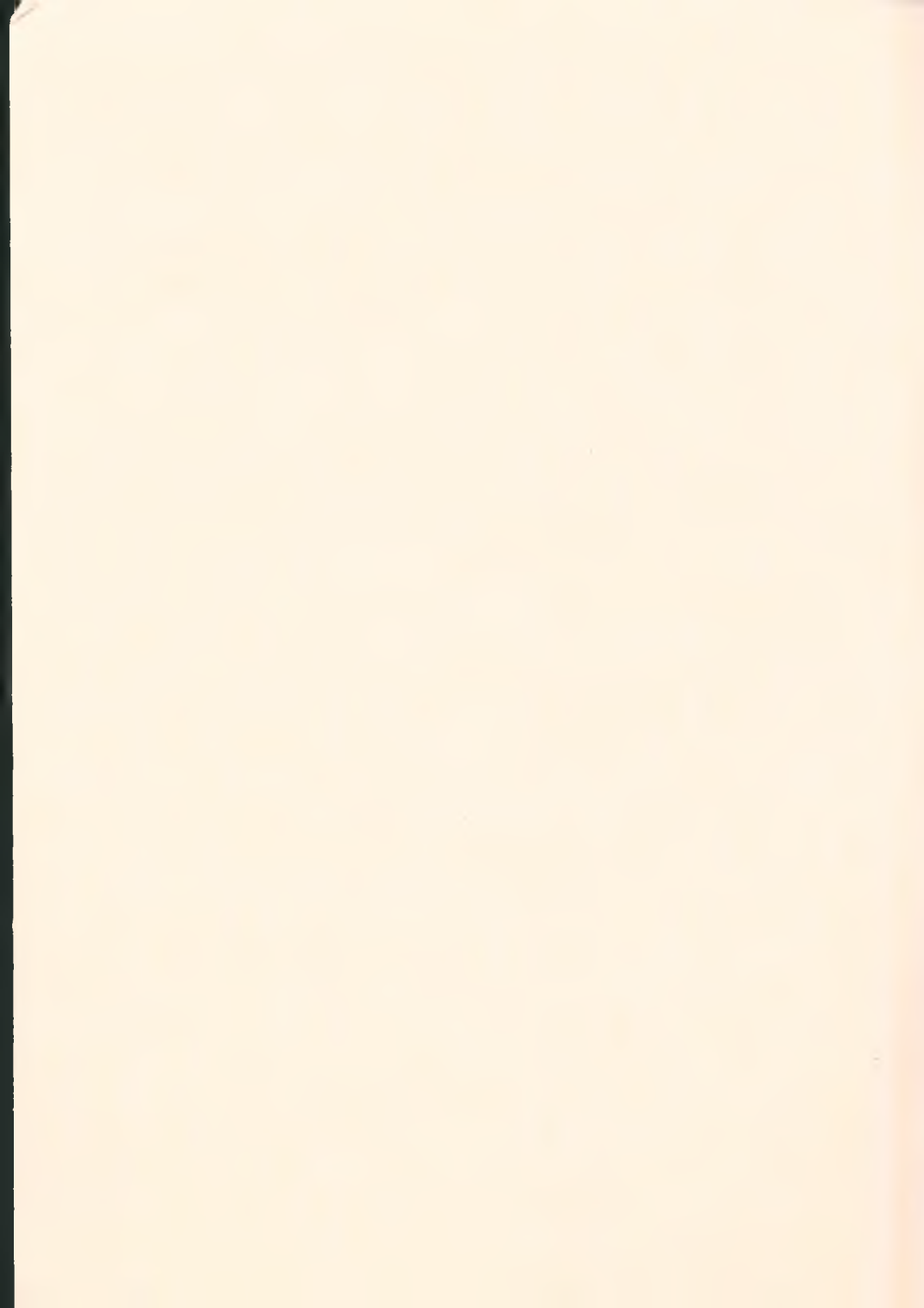
VI

- Barnicka B.: *Jak prowadzić zajęcia fakultatywne z historii języka?* „Polonistyka” 1971 nr 5.
- Doroszewski W.: *Język. Myślenie. Działanie. Rozważania językoznawcy*. Warszawa 1982.
- Kania S.: *Odbicie historii narodu w dziejach języka ojczystego*. „Polonistyka” 1971 nr 3.
- Klemensiewicz Z.: *Czynniki rozwoju polszczyzny doby odrodzenia*. Warszawa 1954.

- Klemensiewicz Z.: *Pogadanki o języku*. Wrocław 1966.
- Klemensiewicz Z.: *W kręgu języka literackiego i artystycznego*. Warszawa 1961.
- Buttler D., Kurkowska H., Salkiewicz H.: *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*. Warszawa 1973.
- Ostrowska E.: *O artyzmie polskich średniowiecznych zabytków językowych*. Kraków 1967.
- Przyboś J.: *Centrum polszczyzny („Noce i dnie”)*. „Twórczość” 1962 nr 6, przedr. (w:) *Sens poetycki*. Kraków 1963.
- Rospond S.: *Historia narodu w świetle języka*. „Kwartalnik Opolski” 1969 nr 3 - 4.
- Sławiński J.: *Koncepcja języka poetyckiego awangardy krakowskiej*. Wrocław 1966.
- Taszycki W.: *Obróńcy języka w wieku XVI - XVII*. Wrocław 1953.
- Urbańczyk W.: *Prace z dziejów języka polskiego*. Wrocław 1979.

VII

- Artyści o sztuce. *Od van Gogha do Picassa*. Wybrały i opracowały E. Grabowska, H. Morawska. Warszawa 1969.
- Białostocki J.: *Symbol i obrazy w świecie sztuki*. Warszawa 1982.
- Eustachiewicz L.: *Niepokój naszego czasu. Wspólne tendencje w artystycznych konwencjach różnych dziedzin sztuki i literatury współczesnej*. „Życie Literackie” 1971, nr 11.
- Gołaszewska M.: *Estetyka i antyestetyka*. Warszawa 1984.
- Hołyński M.: *Sztuka i komputery*. Warszawa 1976.
- Ingarden R.: *Przeżycie, dzieło, wartość*. Kraków 1966.
- Kostkiewiczowa T.: *Klasycyzm. Sentymalizm. Rokoko. Studia o prądach literackich polskiego oświecenia*. Warszawa 1975.
- Krakowski P.: *O sztuce nowej i najnowszej*. Warszawa 1981.
- Książek - Konicka H.: *Semiotyka i film*. Wrocław 1977.
- Kuczyńska A.: *Piękno, mit i rzeczywistość*. Warszawa 1977.
- Kuryluk E.: *Podróż do granic sztuki*. Kraków 1982.
- Lissa Z.: *Estetyka muzyki filmowej*. Kraków 1964.
- Ławniczak W.: *O poznawaniu dzieła sztuki plastycznej: analiza współczynnika interpretacyjnego*. Warszawa - Poznań 1983.
- Mayen J.: *Radio a literatura*. Warszawa 1965.
- Pogrnicza i korespondencje sztuk*. Studia pod red. T. Cieślukowskiej i J. Sławińskiego. Wrocław 1980.
- Polony L.: *W kręgu muzycznej wyobraźni*. Kraków 1980.
- Praz M.: *Mnemozyne. Rzecz o powinowactwie literatury i sztuk plastycznych*. Warszawa 1981.
- Richter H.: *Dadaizm: sztuka i antysztuka*. Warszawa 1983.
- Sztuka. Technika. Film*. Praca zbiorowa pod red. A. Kumora i D. Palczewskiej. Warszawa 1970.
- Tatarkiewicz W.: *Parerga*. Warszawa 1978.
- Walzel O.: *O wzajemnym oświeclaniu się sztuk*. „Przegląd Humanistyczny” 1966 nr 4.
- Z zagadnień semiotyki sztuk masowych*. Pod red. A. Helman, M. Hopfinger, H. Książek - Konickiej. Wrocław 1977.

© Copyright by
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1994

Skład i łamanie: NAJ-COMP
ul. Berezyńska 24/6, Warszawa
Dodruk: CB Color
ul. Królewska 27, Warszawa